

RUMELİ ŞAİRLERİNDEN ÂHÎ'NİN ŞİİRLERİNDE KİMSESİZLİK DUYGUSU

The Sense of Disolation in Poems of Ahi Who Is One of the Rumeli
Poets

Ahmet DOĞAN*

Özet: Balkanlar, Osmanlı'nın kuruluş yıllarından itibaren ayak bastığı ve sonraki dönemlerde karış karış her toprağına Türk-İslam mührünü vurduğu bir bölgedir. Türk-İslam medeniyetinin “Batı”ya açılan kapısı konumunda olan bu bölge, jeopolitik öneminin yanında, bir kültür merkezi olması açısından da oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Osmanlı'nın hakimiyeti altında kaldığı dönem daha çok Rum-ili (Rumeli), olarak zikredilen Balkanlar, o dönem yetiştirdiği sayısız devlet adamı, alim, musikişinas, hattat, nasir ve şairle Türk-İslam medeniyetine hatırı sayılır katkılarda bulunmuş bir bölgedir.

Bu bölgede yetişen ve yazdığı şiirleriyle o dönemin ruhunu, “divan”ına nakşeden şairlerden biri de Niğbolulu Âhî'dir. Ömrü sıkıntılar içerisinde geçen Âhî'nin “divan”ı incelendiğinde, şiirlerinde kimsesizlik, ıstırap acı ve kederin yoğun bir şekilde dillendirildiği görülür. Bu durum, geleneksel söylem içerisinde hemen her şairde rastlanılabilecek bir özellik arzetsede de ‘âh’ı âlemi tutmadan bu mahlası almayan şairin, şiirlerinde ettiği “âh”larda deruni ıstıraplarının, yalnızlığının ve kimsesizliğinin de yankılandığını söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Balkanlar / Rumeli, Divan şiiri, Âhî, kimsesizlik.

Abstract: The Balkans is a region where Turks were settled still in the early Ottoman period and which even today bears footprints of Turkish Islamic civilization in every aspect of life. Due to its geopolitical and geostrategic position the region serves as “the Window to the West” for Ottomans. Besides it was one of the main cultural and educational centres within the Ottoman Empire.

Rumeli as it was known during the Ottoman domination was famous for numerous statesmen, scholars, musicians, calligraphists, publishers and poets born there who played significant role in developing the Ottoman intellectual and cultural life.

One of those intellectuals was Ahi from Nigbolu, who is also famous for his poems

---

* Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmetdogan@ahievran.edu.tr

picture the genuine reality of the region, the scenes of every day life of the Balkanians. Desolation, suffering, woe, dreariness and unhappiness are the themes which his poems mostly dwelled on. It is also due to consequences of the Ahi's own past life full of pain and sadness. One can easily find all the themes mentioned above in the lines of every poet of that period, but only in Ahi's poems they take central place. Only Ahi's lyrics uniquely and perfectly resound the feelings of deep heartbreak, loneliness and desolation of one who is all alone.

Key words: *Balkans / Rumeli, Divan poetry, Ahi, desolation.*

Giriş

Balkanlar, Türkiye'nin batısında ve Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan, Avrupa ile ülkemiz arasında kalan, yaklaşık bir milyon kilometrekare yüzölçümüne sahip bir yarımadadır. Jeopolitik konumu itibarıyla oldukça büyük bir önem arz eden bu yarımadaya Türklerin ilk girişleri IV. yüzyıldan itibaren Hunlar zamanında olur (Karpát, 1999: 25). Hunlardan sonra XI ve XII. yüzyıllarda Peçenek, Kuman ve Uz Türklerinin yerleştiği bu bölgeye XIV. yüzyıldan itibaren Türklerle birlikte İslam da girer. Nihayet XV. yüzyılda Osmanlıların Balkan coğrafyasına yerleşmeye başlamasıyla bölgenin kaderi değişir ve Balkanlarla günümüze dek sürecek olan sağlam ve kalıcı ilişkiler tesis edilir.

Osmanlı'nın, ilk kez Orhan Gazi döneminde (1354) Gelibolu üzerinden geçtiği Balkanlardaki ilerlemesi, bölgede hakim olan kaos ortamı dolayısıyla oldukça hızlı olur. Edirne'nin fethedilerek (1361) başkent yapılmasının ardından Kosova zaferiyle (1389) Sırbistan Osmanlı hâkimiyetine geçer. Yıldırım Bayezid'in Niğbolu'da (1396) Haçlı ordusunu hezimete uğratması ile Osmanlı'nın Balkan hâkimiyeti perçinlenir. Fâtih'in Bosna'yı fethi (1463) ile Osmanlı Dalmaçya sahillerine kadar ilerler. Kanunî Sultan Süleyman'ın, Mohaç'ta kazandığı 'muhteşem' zaferle (1526) tüm Macaristan Osmanlı hâkimiyetine girer (Karpát 1999: 25). Bu fethi takip eden sonraki iki yüzyıl, Balkanlar için barış ve refah dolu geçen bir süre olur. Bu zaman dilimi içerisinde Osmanlı'nın atalarından tevarüs ettiği "coğrafyayı vatan bilen bir şuurla", binbir zahmetle imar ettiği bu bölge, Karlofça'dan sonra (1699) parça parça elinden çıkmaya başlar. Büyük kahramanlıklara ve dramlara sahne olan, yüzyıllık zaman diliminden sonra ilk olarak Sırlar (1804), sonra Yunanlılar (1829) Osmanlı'dan kopar. Balkan Savaşı (1912) ile Makedonya ve Trakya; Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaşılır. Arnavutluk da Sırbistan'ın eline düşmemek için istiklâlini ilan eder. Sonuçta Osmanlı'nın elinde sadece Doğu Trakya olarak bilinen ve İstanbul-Istıranca-Keşan üçgenini içine alan bölge kalır (Karpát, 1999: 33).

Osmanlı'nın fethettiği dönem büyük bir kargaşa ve kaos içerisinde sefaleti soluklayan Balkanlar, ancak fetihten sonra barış, huzur ve refah ortamına kavuşur. Bu müreffeh zaman diliminde artık Rum-ili (Rumeli) olarak kayıtlara geçen Balkanlar, Osmanlı'nın büyük fedakârlıklar, üstün gayretler ve uzun soluklu imar çalışmaları ile bir kültür ve medeniyet merkezi hâline getirilir. Pek çok yerleşim birimi, bu dönem şehir olarak temeyyüz eder. Osmanlı'nın medeniyete, şehirleşmeye verdiği bu büyük önem sebebiyle o dönem, şehirlilik ile Türklük hep bir arada kullanılmış ve bölgede şehirleşmenin temel göstergelerinden biri -yakın zamanlara kadar- Türkçe bilmek olarak değerlendirilmiştir (İsen, 1997: 514).

Osmanlı'nın Avrupa'daki kısmı olan ve Rum-ili (Rumeli) olarak da zikredilen Balkanlar'ın fethi ve iskânıyla birlikte, Edirne, Gelibolu, Saraybosna, Siroz (Serez), Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selânik, Sofya ve Belgrad gibi şehirler, kısa sürede önemli birer kültür ve sanat merkezi olarak değer kazanır (Çeltik, 2009: 805). Bu bölgelerin birer kültür ve edebiyat merkezi olarak o dönem nasıl bir önem ifade ettiklerini ünlü tezkire yazarı Aşık Çelebi; "rivayet olunur ki Prizren'de oğlan doğsa, adından akdem mahlas korlar. Yenice'de doğan oğlan, etmeye papa diyecek vakit Farisi söyler. Priştine'de oğlan doğsa, diviti belinde doğar. Binâen-alâ-zâlik, Prizren şair menbaı, Yenice Farisî ocağı ve Priştine de kâtip yatağıdır." (2010: C.II, 904) sözleriyle özetler.

Özellikle şiir sanatında münbit bir toprak olma hususiyeti sergilediğini söyleyebileceğimiz Rumeli, bu meyanda bağrında yetiştirdiği sayısız şairle Osmanlı şiirine yön vermiştir. Bir mektep hüviyetindeki Rumeli'nin bağrından çıkan ve "samimilik, kuvvetli ilham, gurur ve istiğna, mahallli renklere itina" gibi ortak hasletlere sahip şairlerinin, edebiyatımıza sağladığı katkılar; Rumeli coğrafyasını işleme, şehrengîz türünü icat etme, hece vezniyle şiir yazmayı başlatma ile gerçek sevgili ve âşık tiplerini ele alma, şeklinde özetlenebilir (Çeltik, 2009: 806).

Kendilerine has hususiyetleri ile Osmanlı şair kadrosunun büyük bölümünü oluşturan Rumeli şairlerinden (İsen, 1997: 515) biri de Âhî'dir.

Adı Hasan, lakabı Benli Hasan olan Âhî, -bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan- Niğbolu'nun Tirsinik adlı kasabasında dünyaya gelmiştir (Âşık Çelebi, 2010: C. I, 391). Şairin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, kaynaklarda hayatına dair verilen bilgiler ışığında H.878/M.1473 senesinde doğduğu (Sungur, 1994: 13) tahmin edilmektedir.

Âhî'nin babası Seydi Hoca, ticareti iyi bilen zengin bir tüccar, annesi ise Melek Kadın'dır. Âhî, babasını kaybettiği zaman henüz genç yaşta olmasına

rağmen baba sanatını tutup dükkân işleriyle ilgilenmeye başlar. Ancak bir gün annesi Melek Kadın'ın ikinci evliliğine hazırlandığını duyunca, her şeyi geride bırakarak yurdundan ayrılır ve İstanbul'a gelir (Gibb, 1998:482). İstanbul'da önceleri derbeder bir yaşam süren Âhî, daha sonra ilerleyen yaşına rağmen ilmiye sınıfına intisap eder ve kırk yaşlarında mülazım olur (Şemseddin Sami, 1996: 502).

Âhî, mülazımlık yıllarında kaleme almaya başladığı 'Hüsrev ü Şîrîn' mesnevisinin bazı beyitleriyle devrin sultanı Yavuz'un dikkatini çeker. Yavuz Sultan Selim, şairliğini oldukça beğendiği Âhî'nin, kırk yaşlarında bir mülazım olduğunu öğrenince hemen terfiini emreder. Bunun üzerine Kemalpaşazade, padişah adına Âhî'yi Bursa Bayezid Medresesine tayin ettirir. Ancak Âhî, Kazasker Zeyrekzade'nin; bu mütevazi görevi kabul etmemesi hâlinde, padişahın kendisine daha büyük ihsanlarda bulunacağını söylemesiyle, Bursa'ya gitmekten vazgeçerek, padişahın ihsanına bir cevap vermez. Fakat işler şairin beklediği gibi gelişmez ve uzun bir süre daha mülazım olarak kalan Âhî, ancak ömrünün son yıllarında Karaferya'da müderrislik makamına getirilir (Gibb, 1998: 484). Müderrisliği sırasında, şair Haverî'nin kız kardeşi ile evlenen Âhî, "sûz-ı Âhî ile tutuşdı cihân" mısraının gösterdiği, H.923/M.1517 tarihinde kırk beş yaşlarında Karaferya'da vefat eder (Sungur, 1994: 18).

Rumeli'nin yetiştirdiği önemli şairlerden olan Âhî, yaşadığı dönem gazel şairlerinin en ileri gelenlerinden biri olarak zikredilir. Onun şiirlerinde Hassan'ın etkileyici üslûbunu, Hüsrev'in mısralarındaki yakıcılığı, Selman'ın sanatını ve Kemâl'in hayallerini bulmak mümkündür (Latifi, 2000: 182). Gösterişli gazelleri ve mest edici matla'ları (Sehî, 1998: 195) ile Anadolu'nun önde gelen şairlerinden biri olan (Kınalızâde, 1989: 191) Âhî, şiir söylemekteki bu mahareti dolayısıyla "birinci sınıf" (Gibb, 1998: 482) şairler arasında değerlendirilir. Devrin büyük şairi Necâti Bey'den dahi üstün bir şair olduğu ifade edilen (Sungur, 1994: 38) Âhî, - eserlerini dikkatle gözden geçirip tamamlamasına ömrü vefa etmemesine rağmen- hemen hemen kusursuz bir nazım ve nesir üstadıdır (Latifi, 2000: 182). Divanında yoğun bir şekilde işlediği kimsesizlik duygusunun vermiş olduğu ıstırap ve keder dolu mısralarıyla dikkat çeken Âhî'nin, sade ve samimi söyleyişi, sanatının en belirgin özelliğidir. Âhî'nin *Dîvân*¹ dışında, yarım bırakılan *Hikâyet-i Şîrîn ü Pervîz ve Rivâyet-i Gülgûn u Şebdîz*² mesnevisi ve ömrü vefa etmediğinden

¹ Âhî Dîvânı'nın, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki mevcut iki nüshası ile nazire mecmualarındaki şiirlerden yararlanılarak Necati Sungur tarafından bir tenkitli metni hazırlanmış ve bu çalışma 1994 yılında Kültür Bakanlığı yayınları arasında basılmıştır. [Necati Sungur, Âhî Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.]

² Âhî, bu eserini, dönemin Nakşibendî şeyhlerinden Mahmud Çelebi'nin: 'Hüsrev-i Pervîz'in, Hazret-i Peygamber'in kendisine gönderdiği mektubu yırtan bir hükümdar olduğundan, onun vasıflarının

tamamlanamayan *Hüsn ü Dil*³ isimli manzum-mensur karışık hikâyesi olmak üzere toplam üç eseri bulunmaktadır.

Âhî'nin mesnevilerini gazellerine tercih eden Gelibolulu Âlî, onun mahlasıyla 'hem-ahenk' bir hayat sürdürdüğünü ve mahlasının olumsuzluğundan hiçbir vakit kurtulamayarak, ömrünü gam ve tasa içerisinde 'âh u vâh' ederek tükettiğini söyler (1994: 173). Hazin bir yaşamın verdiği psikoloji ile Âhî mahlasını alan ve şüphesiz mahlasının da tesiriyle ömrünü 'âh u vâh' ile kederler içinde ve kimsesizlik köşesinde geçiren şair, divanını da bu bağlamda adeta "gam defterinin tamamı" olarak düzenler:

Sana mahlas yiter Âhî kim ider adını yâd
Her gazel kim okuna defter-i dîvânımdan
(G. 85/5)⁴

Mahlas seçimi divan şairlerinin oldukça önem verdikleri bir husustur. Mahlas seçiminde oldukça titiz davranan ve hiçbir surette kendilerine rastgele mahlas seçmeyen şairler, bu seçimi yaparken mahlaslarının, kendi karakterlerini, önde gelen bir eğilimlerini yahut da gönüllerinde yaşattıkları bir vasfi aksettirmesine büyük özen göstermişlerdir (Akün, 1994: 395). Şairlerin mahlas seçiminde psikolojik sebeplerin de bir rolü olduğu düşünülebilir (Yıldırım, 2006: 92). Nitekim Âhî, çekmiş olduğu sıkıntı ve acıların bir tezahürü olarak ettiği 'âh'lar dolayısıyla Âhî mahlasını aldığını söyler:

Tutmayunca âlemi âhum ben Âhî olmadum
Kendü âhum âkıbet nâm u nişân oldı bana
(G. 5/5)

---

anlatıldığı bir eser kaleme almanın günah olduğunu; maksadının caize ise, onu yarın kıyamette Cenâb-ı Peygamber'in şefaatine nail olarak elde edeceğini' söylemesi dolayısıyla yarım bırakmıştır (Âlî, 1994: 173; Âşık Çelebi, 2010: C. I, 394). Âhî'nin yarım bıraktığı bu eseri, M. Fatih Köksal tarafından yayımlanmıştır. [M. Fatih Köksal, "Âhî'nin Hüsrev ü Şirin Mesnevisi", Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 6, Sivas, 1998, s.227-247.]

³ Nişaburlu Fettahî'nin mensur eserinin tercümesi niteliğinde olan ve daha önce yarım bırakılmış olan Hüsrev ü Şirin adlı mesneviden alınmış bir çok beytin de bulunduğu Hüsn ü Dil, kayınbiraderi şair Haverî tarafından tamamlanmıştır. Çaylak Tevfik tarafından 1287 senesinde İstanbul'da neşredilen eser üzerine Mümine Çakır, 1998 yılında Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

⁴ Örnek beyitlerin numaralandırılmasında Necati Sungur'un hazırlamış olduğu eser, esas alınmıştır. [Necati Sungur Âhî Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. 1994.]

Ettiği ‘ah’ları, akıbet kendisine ‘nâm u nişâne’ kalan Âhî’nin şiirlerinde böylece ıstırap dolu bir ruh da yoğun bir şekilde kendisini hissettirmeye başlar. Bu durumu, şairin bilerek ve isteyerek seçtiği mahlasına sebep olan ruh hâlinin (psikolojisi), artık mahlasının da etkisiyle kaçınılmaz olarak -geleneğin verdiği imkanlar dâhilinde- şiirine yansması şeklinde değerlendirmek mümkündür. Ancak samimiyeti bir çok an’ane ve zaruretlere feda eden divan edebiyatında, şairlerin şahsiyetine nüfuz edebilmek her zaman mümkün olmaz (Tarlan, 1934: 55). Divan edebiyatında sanatkarların duygu ve düşüncelerini; klişeleşmiş mecaz, istiare veya mazmunlarla ifade ederek şahsî tecrübelerini ve ferdî bunalımlarını, geleneksel söyleyiş içerisinde gizlemesi, “sanki tüm şairlerin elbirliği etmişçesine, kendilerini şiirlerinin dışına çekerek, şahsî zaaf ve hususiyetlerini şiirlerine bulaştırmadıkları” (Türinay, 1999: 285) kanaatini ortaya çıkartır. Oysa bu şairlerden geriye kalan metinlerin titizlikle incelenmesi hâlinde bu yargının aksine, şiirlerle şairlerinin hayatlarının, belli ölçülerde örtüştüğü görülebilir (Şentürk, 2009: 140). Bu nedenle şairlerin, dilin büyüğü imkânlarıyla idraklere sundukları göz kamaştırıcı dünyalarında, tüm geleneksel imajlar ve o dönem sosyal hayatının en ince ayrıntıları yanında, birçok simgesel değer ardına gizlenmiş de olsa, şairin ruhi tecrübeleri de bulunabilir.

Divanında, cehennemi tasvir ettiğinden dolayı ağladığını zanneden vaize çıkışarak; derdinin başka bir şey olduğunu söyleyen Âhî, aynı şekilde şiirlerindeki dert ve elemin her zaman, bir ‘gönül derdi’ olarak yorumlanmasına da itiraz eder. Okuyucuyu bizzat yaşayan beninin derinlerde kalmış sıkıntılarına yönlendiren Âhî’nin, şiirlerinin satır aralarında ıstırap dolu yaşamını da dillendirmesi muhtemeldir:

Derd-i dil hâli degül şi’rümde Âhî şerh olan
Kendü hâlüm söylerüm ben kendü derdüm var benüm
(G. 70/6)

Oldukça zengin ve mutlu bir hayatı varken babasının ölümüyle başlayan talihsiz olaylar ve ardından gelen derbeder bir yaşam, ‘kara bahtlı’ şairi meyhane köşelerine sürükler. Bir dönem müdavimi olduğu Efe ve Yâni Efendi meyhanelerinde ‘dilsiz danişmend’ (İpekten, 1996: 236) denilmekle bilinen Âhî, teselliye meyhane köşelerinde ve şarapta arar:

Zehrini dehrün ferâmuş itmek için Âhiyâ
Mest olup her gün şarâb-ı hoş-güvâr egler beni
(G. 134/5)

Âhî'nin, yaşadığı ıstırapları şarapla unutmaya çalışmasını bir kaçış psikolojisi içerisinde değerlendirmek mümkündür. Aslında meyhaneye sığınmakla, “karşılaştığı olumsuzluklar karşısında, yetersizliğini görmekten kaçmış” (Gençtan, 1997: 74) olur.

Âhî, hayatın getirdiği olumsuzluklar karşısında oldukça çaresizdir. Bütün kötülüklerin kendisine musallat olduğunu düşünür ve gökyüzünde ikbalini aydınlatacak bir yıldızdan dahi mahrum olmanın verdiği hüznle, yeryüzünde kimsenin kendisi kadar talihsiz olamayacağına inanır. Mihnet taşlarıyla örülen gönlünden acının hiçbir vakit eksik olmadığı şair, bu karamsarlık içinde devamlı ah edip inler:

Âh kim hâlî degül bir lahza gönlüm âhdan
Neyleyem bî-çâre dil kurtulmadı eyvâhdan
(G. 95/1)

Âhî'nin devamlı ‘âh’ edip inmesinin temelinde; ıstırapını dile getirmek suretiyle çaresizlik ve güçsüzlük duygusunu yok etme amacını güden bir insan (Adler, 2001: 278) psikolojisinin olduğunu söylemek mümkündür. İçinde bulunduğu sıkıntının nedenini ‘ezeli bir yanış’, yani bir makedderat olarak değerlendiren şair, yaşam karşısındaki güçsüzlüğünü teslimiyet dolu bir ruh hâliyle ifade eder:

Bana kan agladur derd ile her dem
Aceb n’itdüm ki yâ Rab rûzgâre
(G. 114/6)

Âhî'nin şiirlerinde yoğun bir şekilde görülen ‘âh u feryâd’, acı, ıstırap ve kimsesizlik duygusunun geleneksel söylem dâhlinde hemen bütün şairlerce işlendiğini söyleyebiliriz. Nitekim Âhî'nin şiirlerinde görülen ‘ah u efgan’, ıstırap ve kimsesizlik de çoğu zaman, sevgilisinden ayrı düşen âşığın rûhî feveranları olarak geleneksel bir özellik arz eder:

Kandesin ey meh ki her gün mihr-i rûyun şevkine
Çarhı tokuz tolanur âh-ı sehergâhum benüm
(G. 67/3)

Ancak kimsesizliğin zaman zaman bu geleneksellikten çıkarak, şahsî bir nitelik kazandığını da görürüz. Bu durumun, şairin ilk gençlik yıllarında yaşadığı

acı tecrübelerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira Âhî, daha çocuk denecek yaşta babasını kaybetmiş ve hemen akabinde annesinin başka biriyle evlenmesi gibi talihsiz bir olaya şahitlik etmiştir. Bu durum şairin çevreden ve insanlardan kaçmasına neden olarak onu, ruhî bir yalnızlığın içine sürüklemiş ve şiirlerine de kimsesizlik ve onun sebep olduğu çaresizlik psikolojisi olarak yansımıştır:

Ben yetimün acıyup ağırsa kanlu yaşuma
Bahr-ı Kulzüm acısın deryâ-yı Ummân ağılasun
(G. 87/4)

Anne veya babadan birinin ölümü, çocuğu geride kalanla daha yakın bir ilişki kurmaya sevk eder. Babasının ölümüyle sığınacağı yegâne kucak olan annesinden de mahrum kalan her çocuğun kapılacağı derin kimsesizlik duygusuna (Uğurel, 1980: 170) kaçınılmaz olarak Âhî de kapılır. Yaşanan bu kimsesizlik hissi, acıların ve ıstırapların haykırılacağı, göz yaşlarının akıtılarak içinin boşaltılacağı bir ferdin bulunamadığı her an daha da artacaktır:

Kime feryâd ideyin nâle vü efgânundan
Kime kan ağılayayım dîde-i giryânundan
(G. 85/1)

Yapayalnız geldiği dünyadan yine yapayalnız gidecek olan insanın, aslında yaşamı da “dar anlamıyla başkasına aktarılamaz olmasından ötürü, özünde yalnızlık[tan]” (Gasset, 1995: 61) ibarettir. Hayata geliş ve hayattan kopuş anlarında kimsesizliğinin bilincinde olmayan insan, hayatın içerisinde bilinçli bir şekilde var olmaya başladığı andan itibaren kimsesizliğini de bilme şansına sahip olur. Bu kimsesizlik, zahirî boyutta insanın etrafında dinginlik bulacağı bir kimsenin yokluğu olabileceği gibi etrafındaki kalabalığa rağmen batınî boyutta hissedilen bir yalnızlık duygusu da olabilir. Bu bağlamda, kendisinin çarh tarafından dünyaya bir nokta gibi atıldığını ifade eden Âhî'nin, şiirlerinde dillendirdiği kimsesizlik duygusunun her iki boyutta da değerlendirilebilecek bir özellik arzettiğini söyleyebiliriz:

Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarh
Başladı kendü kıyı çizmege pergâr gibi
(G. 124/3)

Hastalandığı zaman kendisine bir yudum su verecek herhangi bir kimseyi bulamayacak kadar büyük bir yalnızlık yaşadığını ifade eden Âhî, hastalığının ateşiyle yanan, kuruyan ve çatlayan dudaklarındaki yaralardan emdiği suyla, susuzluğunu dindirmeye çalışmaktan da oldukça mustarıptır:

Hastelikten şöyle tenhâyam bu gurbet-hânedede
Penbe ile agzuma süd emzürür teb-hâleler
(G. 21/3)

Beyitteki süt, emzirmek, hâle ve pamuk kelimelerinin yapmış olduğu çağrışımlarla, muhayyilede bir anne hayalinin canlandırıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca çocuğun hastalandığı zaman, pamuk gibi ellerini onun alınına koyarak sabahlara kadar baş ucunda bekleyen de anne olması, şairin bir anne özlemi çektiğini gösteren ifadeler olarak yorumlanabilir. Zira şairin babasının ölümünün hemen ardından annesinin başka biriyle evlenmesi, bir anlamda onu da kaybetmesine neden olur. Böylece şair yetimliğin ardından bir de öksüzlük psikolojisi içine girer:

Ben öksüz agladukça hadd ü lebünden ayrı
Şem'un özü göyinür içi acır şarâbun
(G. 49/4)
Sîne-i sad-pârede dâg-ı nihânüm var benüm
Öksüzem koynumda bir göynüklü nânüm var benüm
(G. 69/1)

Şairin kimsesizliğinin ve anne özleminin vermiş olduğu yalnızlık duygusu, ölüm düşüncesiyle birlikte daha bir netlik kazanarak, onu tabiatın şefkâtine sığınmaya zorlar:

Saçların çözsün bulutlar ra'd kıl sun nâleler
Kabrüm üzre haşre dek yansın yakılsın lâleler
(G. 21/1)

Beytin ilk mısrasında sunulan *bulutların saçlarını çözüp ağlaması ve göklerin feryat ve figan etmeleri* hayallerinde yine bir anne özleminin ifadesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu özlem ve daha önemlisi kimsesizlik duygusu, ikinci mısradaki şairin mezarı başında, dünya hayatının sona erdiği noktada, ardından tabiat unsurları dışında bir damla gözyaşı dökecek kimsenin bulunmayışıyla oldukça etkileyici bir şekilde dikkatlere sunulur.

'Hüzni Ya'kub ile mübtelâ' kılınan Âhî, kendisini 'garip' olarak nitelendirir. Bu gariplikte yine unutulmuşluğun ve kimsesizliğin verdiği bir ruhî durum söz konusudur. Kendisini, yaşadığı ıstıraplardan çekip çıkartacak bir kimsenin bulunmamasından müşteki olan ve gaipten bir elin kendisine uzanmasını beklercesine, karanlığın kollarına sığınan Âhî'nin, bu uzun bekleyiş dönemindeki tek sermayesi de yine ağlamak olur:

Ağlamakla çıkdı gözden Âhî ey pîr-i hîred
Demdür ağırlarsa yetîm oldu ol oğlan ağırlasun
(G. 87/6)

Beyitte Âhî'nin, kendisinden ağlaya ağlaya gözlerinden olmuş (gözden çıkmak) bir yetim olarak bahsetmesinden hareketle, hâlini arz etmeye çalıştığı bilge ihtiyarı (pîr-i hîred) da çocuk yaşlarda kaybettiği babası olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca pîr-i hîred ve gözden çıkmak (gözlerinden olmak) söz öbekleriyle zımnen Hz. Yakûb'a atıfta bulunan (Şentürk, 2009: 143) Âhî, şiirlerinin satır aralarında, ağlaya ağlaya geldiği dünyanın adeta kendisi için bir 'kulbe-i ahzan' olduğunu da ifade eder.

Yaşadığı kimsesizlik duygusu neticesinde doğal olarak içe dönen şair, yaşamın önüne çıkardığı olumsuzlukları -paylaşacak biri olsa dahi paylaşmamayı tercih ederek- kendi iç aleminde göğüslemeye çalışır:

Hâr-ı müjgândan hezârân pâre olursa yürek
Gonceveş ey âşık-ı şeydâ dilün tutmak gerek
(G. 62/1)

Burada görülen içe dönüş, geleneksel anlamda aşkın bir sır gibi saklanmasından dolayı görünse de bu geleneksel ifadelerin gerisinde şairin psikolojik durumunu bulmak mümkündür. Zira şair, hayat karşısında da bundan farklı bir tutum sergilememektedir. Âhî, "devamlı susan, dinleyen arada bir konuşmak gerektiğinde kısa cevaplar veren, döneminde gediklisi olduğu meyhanenin çalışanlarınca kendisine, "dilsiz danişmend" denilen (Gibb 1998: 483) bir insandır.

Bütün dertleriyle içine kapanıp yalnızlığıyla başbaşa kalmak isteyen şair, kendisinin bu içler acısı hâlini kimselerin görmesini, bilmesini istemez. Sararan yüzüne, kanlı gözyaşlarını bir örtü gibi çekerek -arifane bir tecahülle- güya ıstıraplarını saklamaya çalışır:

Çihre-i zerdüm benüm fâş itmesün diyü gamun
Çekdi hûn-ı dîdeden eşküm nikâb-ı al ana
(G. 4/2)

Kimsesizliğiyle kendi içine yönelerek kendisine hayali bir dünya kuran Âhî, bu dünyayı âleme fâş ettiklerinden dolayı gözyaşına ve ahına da sitemde bulunur:

Eşk ü âhum âleme fâş itdi râz-ı aşkumı
Çok mahalde töhmet irer kişiye hem-râhdan
(G. 91/4)

Şair, gözyaşı ve ah üzerine söylediği '*çoğu zaman insana arkadaştan töhmet gelir*' sözüyle, kendisini çevreden soyutlamış olmasına kendince, mantıklı bir sebep bulur ki şairin yaşadığı ıstırap dolu hayat da buna oldukça müsaittir.

Sonuç

Osmanlı kültür ve medeniyetine büyük katkıları olan Rumeli'nin yetiştirdiği şairlerden biri olan Âhî'nin, büyük bölümünü gazellerin oluşturduğu divanında -bu nazım şeklinin getirdiği duygusal yoğunluk ve şairin kederli hayatı dolayısıyla- hüznün, baskın bir duygu olarak hissedilir.

Şiirlerinde sanat gösterme endişesiyle yapmacıklığa düşmediği; duygularını ve hayallerini oldukça sade ve samimî bir şekilde dile getirdiği görülen Âhî'nin, mahlasında da hissedildiği üzere, 'âh u vâh', 'feryâd u figân', acı, ıstırap, kaygı, kimsesizlik ve gözyaşı gibi unsurlar dikkat çekecek kadar fazla kullanılmıştır. Kimi zaman geleneksel söylem içerisinde değerlendirilmesi mümkün olan bu kullanımların, kimi zaman da şairin ruhi durumundan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Zira 'âhî âlemi tutmadan' bu mahlası almadığını söyleyen şairin yaşamı, mahlasının içerdiği anlamdan pek farklı geçmemiştir.

Gençlik yıllarından itibaren hayatın pek çok olumsuz tarafıyla karşılaşan, İstanbul'da belli bir dönem derbeder bir yaşam süren ve mizaç olarak içine kapanık olan Âhî'nin, ruh hâlinin belli ölçülerde mısralarına yansıdığını, dolayısıyla şiir ikliminde haykırdığı kimsesizlik duygusunda ve ettiği ateşli ahlarda hayatından izler olduğunu da söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

Adler, Alfred (2001), İnsan Tanıma Sanatı, (Çev. Kâmuran Şipal), Say Yayınları, İstanbul.

Akün, Ömer Faruk (1994), "Divan Edebiyatı", İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 9, İstanbul, s. 395.

Âlî Gelibolulu (1994), Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, (Haz.: Mustafa İsen), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Âşık Çelebi (2010), Meşairü's-Şuarâ (Haz.: Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 3 C., İstanbul.

Çeltik, Halil (2009), Rumeli şairlerinin Klâsik Türk şiirine Katkıları, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 p. 804-824.

Gasset, Ortega (1995), İnsan ve Herkes, Metis Yayınları, İstanbul.

Gençtan, Engin (1997), Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gibb, E. J. Wilkinson (1998), Osmanlı Şiir Tarihi I-II, (Çev. Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.

İpekten, Haluk (1996), Divan Edebiyatında Edebî Muhitler, MEB Yayınları, İstanbul.

İsen, Mustafa (1997), "Balkanlar'da Türk Edebiyatı", Ötelerden Bir Ses – Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karpat, Kemal H. (1999), Balkanlar, DİA, C.5. s. 25-32.

Kınalızade Hasan Çelebi (1989), Tezkiretü's-Şuarâ, C.I, (Haz. İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Latîfî (2000), Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (Haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Sehî (1998), Heşt Behişt (Haz. Mustafa İsen), Akçağ Yayınları, Ankara.

Sungur, Necati (1994), Âhî Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Şemseddin Sâmî (1996), Kâmusü'l-A'lâm, C. III, Kaşgar Neşriyat, Ankara.

Şentürk, Ahmet Atilla (2009), Osmanlı Şiiri Antolojisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Tarlan, Ali Nihat (1934), Şeyhi Divanı'nı Tetkik, Suhûlet Basımevi, İstanbul.

Türinay, Necmettin (1999), "Divan Şairinin Dünyası", Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler (Haz. Mehmet Kalpaklı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.285-287.

Uğurel, Refia (1980), Gençlik Psikolojisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2677, İstanbul.

Yıldırım, Ali (2006), Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler, Akçağ Yayınları, Ankara.